

Полякова Т.С.,
здобувач вищої освіти ННІ ЗНПК
ДДУВС

ОХОРОНА ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Право власності є тією основою, на якій базуються всі соціальні настанови людства, зокрема і правова система. Власність – це відносини між людьми з приводу речі. З одного боку цих відносин – власник, який ставиться до певної речі як до своєї, з другого – невласники, всі інші особи, які зобов'язані ставитися до цієї речі як до чужої. Привласнюючи конкретну річ, власник тим самим усуває від неї всіх інших осіб, вступаючи в такий спосіб у відносини з ними. Саме суспільство неможливе без тих чи інших відносин власності: ці відносини визначають його економічну структуру, ідеологічне, моральне і політичне обличчя.

Право власності у теоретично-методологічному аспекті – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням власником належним йому майном на свій розсуд і в своїх інтересах, усуненням усіх третіх осіб від протиправного втручання у сферу його володіння цим майном, а також обов'язки власника не порушувати прав та законних інтересів інших осіб.

У правознавстві тема права власності й охорони цього права є актуальною, оскільки в правовій державі воно є основоположним у правовій системі. Теоретичним і методологічним аналізом цієї проблеми займалось багато науковців. У своїй роботі ми будемо спиратись на роботи Бірюкова І.А., Шишка Р.Б., Заїки Ю.О., Овечкіна В.Е., Галуцька В.В. Дослідженню практичного аспекту охорони права на власність присвячена робота Антонюк Н.О. «Кримінально-правова охорона власності». У цій роботі досліджено елементи та ознаки складів злочинів проти власності, з'ясовано зміст диференціюючих ознак цих складів злочинів, наголошено на дискусійних питаннях, які виникають під час кримінально-правової оцінки посягань на власність [5].

Конституція України встановила, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, це право є непорушним [1].

Охорона права власності є складною категорією, охороняти – означає стерегти, оберігати. Її можна розглядати з різних позицій, в теоретичному, методологічному та практичних аспектах [2].

Відповідно до Глави 29 Цивільного кодексу України визначено засади захисту права власності, власник, який має підстави передбачати можливість

порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню [3]. Отже, однією із складових захисту права власності є позитивний статичний стан норм цивільного права, спрямований на попередження, запобігання протиправних посягань на право власності. Власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди, має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним; має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном; може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності (ст. 386, 387, 391, 392 Цивільного кодексу України) [3]. Отже, вагомою складовою цивільно-правового захисту права власності є динамічні (активні) дії власників, спрямовані на відновлення порушеного права власності, усунення перешкод у здійсненні ними права користування та розпоряджання своїм майном.

З погляду теорії цивільного права Р. Шишка вважає, що охорона полягає у можливості забезпечити безперешкодне користування правами відповідно до національного законодавства, термін “охорона” використовується як загальне правове явище, яке включає і «захист»; правова охорона права власності може і повинна здійснюватися всіма нормами права: матеріальним і процесуальним, публічним і приватним. У такій взаємодії вони доповнюють одне одне і за умови наявності дійсної, а не заполітизованої чи награної зацікавленості державних органів та суспільства можуть виконати свою охоронну функцію. Таке розуміння є широким. Вузьке трактування терміна «охорона» – це лише передбачені законом засоби, спрямовані на відновлення чи визнання прав і захист інтересів потерпілих від правопорушення, охорону у вузькому сенсі ще прийнято називати захистом прав [3, с. 240]. У свою чергу, Бірюков І.А. та Заїка Ю.О. визначили, що охорона відносин власності у випадку порушення права власності конкретного суб'єкта полягає у захисті порушеного права. Захист права власності – це сукупність передбачених законом цивільно-правових засобів, які, по-перше, гарантують нормальне господарське використання майна (тобто вони забезпечують захист відносин власності в їх непорушеному стані), а по-друге, застосовуються для поновлення порушених правовідносин власності, для усунення перешкод, що заважають їх нормальному функціонуванню, для відшкодування збитків, які заподіяні власнику [4, с. 101]. При цьому вище зазначений цивільно-правовий підхід до розуміння змісту охорони права власності в цілому у юриспруденції є сталим, але не єдиним.

Охорона права власності у практичному застосуванні – це багатокомплексний аспект, який має декілька складових: 1) нормативно-правова база, яка передбачає регулювання, попередження, запобігання правочинів грома-

дян, протиправних посягань на право власності; 2) діяльність державних органів й установ по забезпеченню законності і правопорядку в сфері реалізації права на власність, та хахисту цього права.

Функціями правоохоронної діяльності передбачено захист прав на власність окремих громадян та соціальних груп, суспільства та держави загалом, припинення та виявлення правопорушень і злочинів проти власності. Також однією з найважливіших складових охорони права власності є застосування державного примусу або заходів громадського впливу до осіб, які вчинили правопорушення або злочин проти власності.

Отже, нами обґрунтовувано складну структуру змісту охорони права власності. Об'єктивно існує три її різновиди [7, с. 7-8]:

1) охорона права власності у найвужчому розумінні (захист права власності) – це динамічні (активні) дії суб'єктів права, спрямовані на відновлення порушеного права власності, усунення перешкод у здійсненні ними права користування та розпоряджання своїм майном;

2) охорона права власності у вузькому розумінні – це позитивний статичний стан юридичних норм, спрямованих на попередження, запобігання протиправних посягань на право власності;

3) охорона права власності у широкому розумінні – складається з елементів захисту права власності та охорони права власності у вузькому. Іншими словами, охорона права власності у широкому розумінні – це система впорядкованої юридичними нормами діяльності суб'єктів права спрямованої на попередження, запобігання та відновлення порушеного права власності.

Отже, охорона права власності – це правова сфера, яка вимагає реалізації кількох аспектів, зокрема методологічного, теоретичного і практичного.

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К., 1997.

2. Про місцеві Ради народних депутатів і місцеве самоврядування. Закон Української РСР від 7 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1990. № 2. Ст. 5.

3. Кримінальний кодекс України. Введено в дію з 1 квітня 1961 року Законом Української РСР від 28 грудня 1960 року.

4. Овечкін В.Е. Проблемні питання відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із застосуванням законодавства про власність // Вісник господарського судочинства. 2001. № 1. С. 42-49.

5. Галуцько В.В. Охорона права власності: методологія змісту // Охорона права власності: проблеми та напрямки їх вирішення: зб. наукових праць. Херсон: ХМД, 2012.

6. Бірюков І. Цивільне право України. Загальна частина: навчальний посіб. / І. Бірюков, Ю. Заїка. К.: КНТ, 2006.

7. Саунін Р. Адміністративно-правова охорона права на комп'ютерні програми в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.07. К., 2012.